

KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ

**RATIO FUNDAMENTALIS INSTITUTIONIS
DIACONORUM PERMANENTIUM**

WYTYCZNE DOTYCZĄCE FORMACJI
DIAKONÓW STAŁYCH

WPROWADZENIE

1. Programy formacyjne

List apostolski «Sacrum diaconatus ordinem»

1. Pierwsze wskazania dotyczące formacji diakonów stałych zostały zawarte w Liście apostolskim *Sacrum diaconatus ordinem*¹.

---

¹ Por. PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem* (18 czerwca 1967): AAS 59 (1967), ss. 697-704. List apostolski w rozdziale drugim, poświęconym kandydatom w młodym wieku, zaleca: «6. Kandydaci w młodym wieku do diakonatu powinni być przyjęci do specjalnego instytutu, w którym zostaliby poddani próbie, uformowani do życia prawdziwie ewangelicznego i przygotowani do odpowiedzialnego wypełniania specyficznych zadań wynikających z przyjęcia święceń. 9. Prawdziwa i właściwa praktyka diakańska powinna trwać przynajmniej trzy lata; ponadto porządek studiów powinien być regulowany w taki sposób, ażeby kandydaci byli stopniowo przygotowywani do właściwego i kompetentnego wypełniania różnych obowiązków diakańskich. Następnie, organizacja całego cyklu studiów powinna umożliwić w ostatnim roku przeprowadzenie odpowiedniego przygotowania kandydatów do wypełniania tych zadań, do których diakoni są w szczególności powołani. 10. Ponadto należy uwzględnić takie zajęcia praktyczne, jak: nauczanie dzieci i innych wiernych religii chrześcijańskiej, kierownictwo i popularyzacja śpiewu kościelnego, lekturę ksiąg Pisma Świętego we wspólnotach wiernych, przepowiadanie Słowa Bożego, sprawowanie sakramentów należących do kompetencji diakonów, odwiedzanie chorych oraz w ogóle wypełnianie tych posług, jakie im zostaną zlecone». Tenże dokument w rozdziale trzecim, poświęconym kandydatom w dojrzałym wieku, zaleca: «14. Jest wskazane, aby także i ci diakoni byli doktrynalnie odpowiednio przygotowani, według tego, co zostało powiedziane w punktach 8, 9, 10, lub przynajmniej byli zdolni do przygotowania intelektualnego, które zdaniem konferencji episkopatu będzie im koniecznie potrzebne do wypełnienia właściwych im funkcji. Powinni być więc przyjęci na pewien czas do specjalnego instytutu, w którym mogliby uzyskać niezbędne przygotowanie do godnego wypełnienia obowiązków wynikających z przyjęcia święceń diakonatu. 15. Jeśli nie byłoby to możliwe do zrealizowania, kandydat powinien być powierzony na okres formacji kapłanowi cieszącemu się nieposzlakowaną opinią, który zaopiekuje się nim, pouczy go i będzie mógł zaświadczyć o jego roztropności i dojrzałości».

List okólny «Jak podano do wiadomości»

Wskazania te zostały następnie podjęte i sprecyzowane w Liście okólnym Świętej Kongregacji Edukacji Katolickiej z dnia 16 lipca 1969 roku, zatytułowanym *Jak podano do wiadomości*. W Liście tym zalecono «różne typy formacji» w zależności od «różnych typów diakonatu» (dla celibatariuszy, żonatych, «przeznaczonych do pracy na misjach lub w krajach jeszcze rozwijających się», powołanych do «wypełniania zadań diakońskich w państwach o pewnym poziomie cywilizacji lub też wystarczająco wysokiej kulturze»). Jeśli chodzi o przygotowanie doktrynalne, podkreślono, iż musi ono przewyższać to, które jest przewidziane dla zwyczajnego katechety i powinno być analogiczne do przygotowania kapłańskiego. Następnie wyszczególniono przedmioty, które powinny być uwzględnione przy opracowywaniu programu studiów².

List apostolski «Ad pascendum»

Kolejny List apostolski *Ad pascendum* sprecyzował, «iż zadaniem Konferencji Biskupów jest wydanie, stosownie do miejscowych warunków, odpowiednich norm dotyczących toku studiów teologicznych poprzedzających święcenia diakonów stałych, a następnie przesłanie ich do zatwierdzenia przez Świętą Kongregację Edukacji Katolickiej»³.

Kodeks Prawa Kanonicznego

Nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego* zebrał najważniejsze elementy tego unormowania w kan. 236.

---

² List okólny Kongregacji zalecał, iż należy wziąć pod uwagę kursy dotyczące studium Pisma Świętego, teologii dogmatycznej i moralnej, prawa kanonicznego, liturgiki, «nauczania przedmiotów technicznych, które przygotowywałyby kandydatów do pewnych posług związanych z tymi święczeniami, jak na przykład: psychologii, pedagogiki katechetycznej, retoryki, śpiewu kościelnego, sposobu funkcjonowania organizacji katolickich, administracji kościelnej, sposobu prowadzenia rejestrów chrztu, bierzmowania, sakramentu małżeństwa, zmarłych itd.».

³ PAWEŁ VI, List apost. *Ad pascendum* (15 sierpnia 1972), VII b: AAS 64 (1972), s. 540.

2. Po prawie trzydziestu latach od ukazania się pierwszych wskazań dotyczących formacji kandydatów do diakonatu, uzupełnionych stopniowo różnymi elementami wynikającymi z praktyki, uznano za stosowne opracowanie niniejszej *Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentium*. Jej zadaniem jest ukierunkowanie i zharmonizowanie programów formacyjnych, opracowanych przez Konferencje Biskupów i poszczególne diecezje, wykazujących niekiedy znaczne różnice między sobą, uzasadnione konkretnymi warunkami działania Kościoła partykularnego.

2. Właściwa teologia diakonatu jako punkt odniesienia formacji diakonów stałych

3. Skuteczność formacji diakonów stałych zależy w dużym stopniu od koncepcji teologicznej diakonatu. Dostarcza ona, istotnie, niezbędnych elementów do określenia i ukierunkowania całego programu formacyjnego.

Niemal całkowite zaniknięcie diakonatu stałego w Kościele Zachodnim przez ponad tysiąc lat utrudniło z pewnością właściwe zrozumienie głębokiej rzeczywistości tej posługi. Nie można jednakże z tego wnioskować, iż teologia diakonatu została pozbawiona wiarygodnych punktów odniesienia i zależy wyłącznie od różnych opinii teologicznych. Te punkty odniesienia istnieją i są bardzo jasne, choć wymagają dalszego rozwinięcia i pogłębienia. W niniejszym dokumencie zostaną kolejno przedstawione najważniejsze z nich, bez roszczenia sobie prawa do ich kompletności.

Perspektywa eklezjologiczna i chrystologiczna

4. Diakonat, podobnie zresztą jak każdą inną tożsamość chrześcijańską wewnątrz Kościoła, należy rozumieć przede wszystkim jako tajemnicę komunii trynitarniej, nacechowanej wymiarem misyjnym. Jest to konieczny, choć nie główny, punkt odniesienia w określaniu tożsamości każdej osoby wyświęconej, która odnajduje pełną prawdę o swojej tożsamości w tym, iż jest szczególnym uczest-

nictwem i kontynuacją tajemnicy Chrystusa⁴. Dlatego też diakon otrzymuje nałożenie rąk i jest wspomagany specjalną łaską sakramentalną, która włącza go w sakrament święceń⁵.

Szczególne upodobnienie się do Chrystusa

5. Diakonat zostaje udzielony przez specjalne wylanie Ducha Świętego (*wyświęcenie*), które upodabnia przyjmującego te święcenia do Chrystusa, Pana i Sługi wszystkich. W Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, w numerze 29 precyzuje się, przytaczając tekst *Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae*, iż nałożenie rąk na diakona nie jest «ad sacerdotium sed ad ministerium»⁶, to znaczy nie do sprawowania Eucharystii, ale do posługi. To wskazanie, wraz z upomnieniem św. Polikarpa, podjęte również przez *Lumen gentium* w numerze 29⁷, wskazuje na właściwą tożsamość teologiczną diakonatu. Diakon jako uczestnik jedynej posługi kościelnej jest w Kościele specjalnym znakiem sakramentalnym Chrystusa Sługi. Jego zadaniem jest bycie «wykonawcą potrzeb i pragnień wspólnot chrześcijańskich», oraz «animatorem służby czyli *diakonii*»⁸, która jest istotnym elementem misji Kościoła.

«Materia» i «forma» sakramentu

6. *Materią* święceń diakońskich jest nałożenie rąk przez biskupa; zaś *formą* są słowa modlitwy konsekracyjnej, na którą składają się

⁴ Por. JAN PAWEŁ II, Adhort. apost. *Pastores dabo vobis* (25 marca 1992), 12: AAS 84 (1992), ss. 675-676.

⁵ Por. SOBÓR EKUM. WAT. II, Konst. dogm. *Lumen gentium*, 28; 29.

⁶ *Pontificale Romanum – De Ordinatione Episcopi, Presbyterorum et Diaconorum*, Editio typica altera, Typis Polyglottis Vaticanis 1990, s. 101, cytuje w n. 179 «Praenotanda», dotyczącym święceń diakonów, wyrażenie: «in ministerio Episcopi ordinantur» przejęte z *Traditio apostolica*, 8 (SCh, 11 bis, ss. 58-59), podjęte następnie w *Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae* III, 2: F. X. FUNK (wyd.), *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, II, Paderbornae 1905, s. 103.

⁷ «Niech będą miłosierni, gorliwi, postępujący drogą prawdy tego Pana, który stał się sługą wszystkich» (Św. POLIKARP, *Epist. ad Philippenses*, 5, 2: F. X. FUNK [wyd.], *Patres Apostolici*, I, Tubingae 1901, ss. 300-302).

⁸ PAWEŁ VI, List apost. *Ad pascendum*, Wprowadzenie: m. cyt., ss. 534-538.

trzy elementy: anamneza, epikleza i modlitwa wstawiennicza⁹. Anamneza (przywołująca historię zbawienia, mającą swoje centrum w Chrystusie) odwołuje się do «dewitów», zwracając uwagę na kult i na «siedmiu» z *Dziejów Apostolskich* oraz na dzieła miłości. Epikleza przywołuje moc siedmiu darów Ducha Świętego, niezbędną do tego, aby wyświęcony mógł naśladować Chrystusa jako «diakon». Modlitwa wstawiennicza jest natomiast wezwaniem do życia szlachetnego i do zachowywania ewangelicznej rady czystości.

Esencjalną formą jest epikleza, która wyraża się w słowach: «Prosimy Cię, Panie, ześlij na nich Ducha Świętego, aby ich umocnił siedmiorakim darem Twojej łaski do wiernego spełniania ich służby». Łaska siedmiorakich darów wzmiankowana, w Księdze *Izajasza* 11, 2 poszerzonej wersji Septuaginty wskazuje na dary Ducha Świętego, jakimi obdarzony był Mesjasz, i w których będą uczestniczyć nowo wyświęceni.

Znamię i specjalna łaska sakramentalna

7. Diakonat, jako stopień święceń, wyciska na tych, którzy go przyjmują, znamię i udziela specjalnej łaski sakramentalnej. Znamię diakonatu jest znakiem upodabniająco-wyróżniającym, wyciśniętym w sposób niezatarty na duszy wyświęconego, który upodabnia go do Chrystusa-diakona, sługi wszystkich¹⁰. Z tym znakiem związana jest specjalna łaska sakramentalna, która jako *vigor specialis* jest darem do przeżywania nowej rzeczywistości wynikającej z przyjęcia sakramentu. «Diakoni, umocnieni łaską sakramentalną, w *posłudze* liturgii, słowa i miłości, służą Ludowi Bożemu w łączności z biskupem i jego kapłanami»¹¹. Podobnie jak we wszystkich innych sakramentach, które wyciskają znamię sakramentalne, również i w tym, łaska posiada swoją trwałą moc. Wzrasta i nadal rozwija się w takiej mierze, w jakiej jest przyjmowana we wierze.

---

⁹ Por. *Pontificale Romanum – De Ordinatione Episcopi, Presbyterorum et Diaconorum*, n. 207: wyd. cyt., ss. 115-122.

¹⁰ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 1570.

¹¹ *Tamże*, n. 1588.

Relacja do biskupów i prezbiterów

8. Diakoni w sprawowaniu właściwej im władzy i uczestnicząc w stopniu niższym w posłudze kościelnej zależą przede wszystkim od biskupów, którzy mają pełnię sakramentu święceń. Pozostają oni ponadto w specjalnej relacji do prezbiterów, z którymi wspólnie są wezwani do służby Ludowi Bożemu¹².

Inkardynacja

Z punktu widzenia dyscypliny kościelnej, przyjmujący diakonat jest inkardynowany do Kościoła partykularnego lub Prałatury personalnej, dla posługiwania w których został dopuszczony, lub jako duchowny, do zakonnego Instytutu życia konsekrowanego albo kleryckiego Stowarzyszenia życia apostołskiego¹³. Inkardynacja nie ma charakteru bardziej czy mniej przypadłościowego, ale jawi się jako trwała więź posługi wobec konkretnej grupy Ludu Bożego. Pociąga to za sobą przynależność kościelną na poziomie prawnym, uczuciowym i duchowym oraz obowiązek posługi wynikającej z przyjęcia święceń.

3. Posługa diakona w różnych sytuacjach duszpasterskich

9. Urząd diakonatu jest realizowany poprzez wypełnianie trzech *zadań* (munera) właściwych tym święceniom zgodnie ze specyfiką *diakonii*.

Zadanie nauczania («munus docendi»)

Jeśli chodzi o *zadanie nauczania*, to diakon powołany jest do głoszenia wiernym Słowa Bożego zawartego w Piśmie Świętym oraz do nauczania i napominania Ludu Bożego¹⁴. Posługę tę wyraża powierzenie Księgi Ewangelii przewidziane w samym obzędzie święceń¹⁵.

¹² Por. SOBÓR EKUM. WAT. II, Dekr. *Christus Dominus*, 15.

¹³ Por. *KPK*, kan. 266.

¹⁴ Por. SOBÓR EKUM. WAT. II, Konst. dogm. *Lumen gentium*, 29.

¹⁵ Por. *Pontificale Romanum – De Ordinatione Episcopi, Presbyterorum et Diaconorum*, n. 210; wyd. cyt., s. 125.

Zadanie uświęcenia («munus sanctificandi»)

Diakon wypełnia *zadanie uświęcenia* poprzez wierność modlitwie, uroczyste udzielanie chrztu, przechowywanie i udzielanie Eucharystii, asystowanie i błogosławienie w imieniu Kościoła związkom małżeńskim, przewodniczenie obrzędom żałobnym i pogrzebowym, sprawowanie sakramentaliów¹⁶. Czynności te wskazują, iż posługa diakona ma swój początek i dopełnienie w Eucharystii i nie może sprowadzać się do zwykłej posługi społecznej.

Zadanie królowania («munus regendi»)

Trzecie z zadań (*zadanie królowania*) realizowane jest przez diakona w poświęceniu się dziełom miłosierdzia i pomocy potrzebującym¹⁷, w animowaniu wspólnoty lub różnorodnych działań kościelnych, zwłaszcza charytatywnych. Ta właśnie posługa jest najbardziej typową dla diakona.

10. Zadania płynące z przyjęcia święceń diakonatu są więc, jak to wynika z dawnej praktyki i ze wskazań soborowych, bardzo dokładnie określone. I choć urząd diakonatu jest jedyny, to jednak różne są konkretne sposoby jego wypełniania, uwarunkowane odmiennymi sytuacjami duszpasterskimi poszczególnych Kościołów. W określaniu programu formacyjnego nie można oczywiście nie brać tego pod uwagę.

4. Duchowość diakońska

11. Z tożsamości teologicznej diakonatu wypływają jasno główne rysy jego specjalnej duchowości, która jawi się w istocie jako duchowość służby.

---

¹⁶ Por. SOBÓR EKUM. WAT. II, Konst. dogm. *Lumen gentium*, 29.

¹⁷ Por. *tamże*.

Duchowość służby

Doskonałym wzorem duchowości służby jest Chrystus-Sługa, oddany całkowicie służbie Bogu i ludziom. Dał się On poznać jako zapowiedziany Sługa z Pierwszej Pieśni Księgi Izajasza (por. *Łk* 4, 18-19), który traktował swoją działalność jako diakonię (por. *Mt* 20, 28; *Łk* 22, 27; *J* 13, 1-17; *Flp* 2, 7-8; *I P* 2, 21-25) i zachęcał uczniów do czynienia podobnie (por. *J* 13, 34-35; *Łk* 12, 37).

Duchowość służby jest duchowością całego Kościoła, ponieważ cały Kościół, na podobieństwo Maryi, jest «służebnicą Pana» (*Łk* 1, 28) w służbie zbawienia świata. Dlatego też, aby ułatwić Kościołowi przeżywanie służby, Pan daje żywy i osobowy znak swego bycia sługą. Duchowość służby jest zatem, w szczególności sposób, duchowością diakona. Staje się on, istotnie, po przyjęciu święceń żywym obrazem Chrystusa-Sługi w Kościele. *Motywy przewodnim* jego życia duchowego będzie więc służba; dążenie do świętości będzie zaś polegać na szlachetnej i wiernej służbie Bogu i ludziom, zwłaszcza najbiedniejszym i najbardziej cierpiącym; jego praca duchowa nad sobą będzie zwrócona na zdobycie cnót wymaganych do godnego wypełnienia posługi diakonńskiej.

Charakterystyka stanów

12. Nakreślona wyżej duchowość musi być oczywiście raz po raz harmonijnie integrowana z duchowością związaną ze stanem życia diakona. Dlatego ta sama duchowość diakonńska będzie różniła się w zależności od tego, czy będzie ona realizowana przez żonatego, wdowca, celibatariusza, zakonnika, czy osobę konsekrowaną w świecie. W opracowaniu programu formacyjnego należy więc uwzględnić wszystkie te okoliczności i wyjść naprzeciw ze zróżnicowanymi drogami duchowości w zależności od typów kandydatów.

5. Zadanie Konferencji Biskupów

Kompetencje Konferencji Biskupów

13. «Zadaniem prawnie ustanowionych zgromadzeń biskupów lub Konferencji Biskupów jest podjęcie decyzji, za zgodą Papieża, czy i gdzie, dla dobra wiernych powinien zostać ustanowiony diakonat jako właściwy i stały stopień hierarchii»¹⁸.

Kodeks Prawa Kanonicznego przyznaje również Konferencjom Biskupów prawo do określania, przez uzupełniające przepisy, norm dotyczących obowiązku codziennego odmawiania Liturgii Godzin¹⁹, wieku wymaganego do przyjęcia święceń diakonatu²⁰ oraz formacji, której poświęcony jest kan. 236. Zgodnie z tym kanonem Konferencje Biskupów powołane są do wydawania, w zależności od miejscowych warunków, odpowiednich przepisów, tak by kandydaci do diakonatu stałego zarówno młodzi, jak i starsi wiekiem mężczyźni, celibatariusze lub żonaci, «byli formowani do prowadzenia życia ewangelicznego, oraz przygotowani do właściwego wykonywania obowiązków związanych z tym święceniem».

Pomoc ze strony «Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentium»

14. Kongregacja Edukacji Katolickiej opracowała niniejszą *Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentium*, aby pomóc Konferencjom Biskupów w przygotowaniu programów formacyjnych, które, pomimo iż dostosowane do różnych warunków lokalnych, powinny odpowiadać zasadniczym wskazaniom ogólnego programu Kościoła. *Ratio* ta ma przede wszystkim stanowić punkt odniesienia do ustalenia kryteriów rozpoznania powołania i różnych aspektów formacji. Dokument ten – jak to wynika z jego natury – podaje jedynie niektóre podstawowe wskazania o charakterze ogólnym, stanowiące normę, do

¹⁸ PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, I, 1: m. cyt., s. 699.

¹⁹ Por. *KPK*, kan. 276 § 2, 3°.

²⁰ Por. *tamże*, kan. 1031 § 3.

której powinny nawiązywać Konferencje Biskupów przy opracowywaniu lub ewentualnym udoskonalaniu własnych *rationes* narodowych. W ten sposób, uznając ducha twórczości i oryginalności Kościołów partykularnych, zostały podane zasady i kryteria, na podstawie których formacja diakonów stałych może być programowana z poczuciem pewności i w harmonii z innymi Kościołami.

15. Analogicznie do tego, co określił Sobór Watykański II w odniesieniu do *rationes institutionis sacerdotalis*²¹, również niniejszy dokument wzywa Konferencje Biskupów, które przywróciły diakonat stały, aby przedstawiły własne *rationes institutionis diaconorum permanentium* do rozpatrzenia i zatwierdzenia przez Stolicę Świętą. Początkowo zostaną zatwierdzone *ad experimentum*, a później na określonej liczbie lat, tak aby były zagwarantowane ich okresowe rewizje.

6. Odpowiedzialność biskupów

Rozpoznanie powołania

16. Przywrócenie diakonatu stałego w jakimś kraju nie zobowiązuje do przywrócenia go we wszystkich diecezjach. Zadaniem biskupa diecezjalnego będzie, po zasięgnięciu opinii Rady kapłańskiej, a jeśli istnieje, to również Rady duszpasterskiej, oraz po uwzględnieniu konkretnych potrzeb i specyficznej sytuacji swojego Kościoła partykularnego, podjęcie niezbędnego działania w tym zakresie.

Odpowiednia katecheza

W przypadku zaistnienia możliwości przywrócenia diakonatu stałego, biskup diecezjalny zatroszczy się o wprowadzenie odpowiedniej katechezy. Ma ona być przeznaczona zarówno dla świeckich, jak i kapłanów oraz zakonników i winna mieć na celu

---

²¹ SOBÓR EKUM. WAT. II, Dekr. *Optatam totius*, 1.

ułatwienie pełnego zrozumienia urzędu diakona. Ponadto, biskup zobowiązany jest do powołania do życia niezbędnych struktur formacyjnych, nominacji odpowiednich współpracowników, którzy będą go wspomagali odpowiadając bezpośrednio za formację. W zależności od okoliczności, biskup może powierzyć formację swoich kandydatów strukturom formacyjnym innych diecezji, regionalnym lub krajowym.

Specjalny regulamin

Biskup diecezjalny, bazując na *ratio* narodowym, i mając na uwadze aktualne doświadczenie, powinien podjąć również odpowiednie wysiłki, zmierzające do zredagowania specjalnego regulaminu diecezjalnego, który byłby okresowo uaktualniany.

7. Diakonat stały w Instytutach życia konsekrowanego i Stowarzyszeniach życia apostołskiego

Decyzje kapituł generalnych

17. Ustanowienie diakonatu stałego dla członków Instytutów życia konsekrowanego i Stowarzyszeń życia apostołskiego jest regulowane przez normy Listu apostołskiego *Sacrum diaconatus ordinem*. Ustala on, iż «ustanowienie stałego diakonatu dla zakonników jest prawem zarezerwowanym wyłącznie Stolicy Świętej, do której należy rozpatrzenie i zatwierdzenie opinii kapituł generalnych podjętych w tej materii»²². Zgodnie z tym, co zostało powiedziane – kontynuuje dokument – «należy rozporządzenie to odnieść również do członków innych instytutów, którzy zobowiązali się do życia według rad ewangelicznych»²³.

Odpowiedzialność za formację

Każdy Instytut lub Stowarzyszenie, które otrzymałoby prawo przywrócenia diakonatu stałego, bierze odpowiedzialność za za-

---

²² PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, VII, 32: *m. cyt.*, s. 703.

²³ *Tamże*, VII, 35: *m. cyt.*, s. 704.

gwarantowanie formacji ludzkiej, duchowej, intelektualnej i duszpasterskiej swoim kandydatom. Instytut taki lub Stowarzyszenie winno więc podjąć wysiłek w celu przygotowania własnego programu formacyjnego, który odzwierciedlałby charyzmat i duchowość właściwą Instytutu lub Stowarzyszenia i jednocześnie odpowiadałby wskazaniom niniejszej *Ratio fundamentalis*, zwłaszcza jeśli chodzi o formację intelektualną i duszpasterską.

Program formacyjny opracowany przez każdy Instytut lub Stowarzyszenie powinien być poddany do rozpatrzenia i zatwierdzenia, w zależności od kompetencji, Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego lub Kongregacji Ewangelizacji Narodów lub Kongregacji Kościołów Wschodnich. Kompetentna Kongregacja, po zasięgnięciu opinii Kongregacji Edukacji Katolickiej w tym, co dotyczy formacji intelektualnej, zatwierdzi dany program najpierw *ad experimentum*, a następnie na określoną liczbę lat, tak by były zagwarantowane okresowe rewizje.

I

ODPOWIEDZIALNI ZA FORMACJĘ
DIAKONÓW STAŁYCH

1. Kościół i biskup

18. Formacja diakonów, podobnie zresztą jak i kandydatów do innych urzędów kościelnych oraz wszystkich ochrzczonych, jest zadaniem, które angażuje cały Kościół. Pozdrowiony przez Pawła Apostoła jako «Górne Jeruzalem» i «Nasza Matka» (Ga 4, 26) podobnie jak Maryja «przez przepowiadanie i chrzest rodzi do nowego i nieśmiertelnego życia synów z Ducha Świętego poczętych i z Boga zrodzonych»²⁴. Ponadto, Kościół, naśladowując macierzyństwo Maryi, otacza swoich synów matczyną miłością i opiekuje się nimi, aby wszyscy mogli osiągnąć pełnię swojego powołania.

Duch Chrystusa – pierwszy animator formacji

Opieka Kościoła nad swoimi synami wyraża się w darze Słowa Bożego i sakramentów, w miłości i w solidarności, w modlitwie i w trosce o pełniących różne posługi kościelne. Można by rzec, iż w tej widzialnej opiece uobecnia się działanie Ducha Chrystusa. Faktycznie, «społeczny organizm Kościoła służy ożywiającemu go Duchowi Chrystusa jako środek ku wzrastaniu ciała»²⁵ zarówno w jego całości, jak i w poszczególnych jego członkach.

Pierwszym animatorem w opiece Kościoła nad swoimi synami jest więc Duch Chrystusa. To On ich wzywa, towarzyszy im i kształtuje ich serca, aby mogli rozpoznać jego łaskę i wspaniałomyślnie na nią odpowiedzieć. Kościół powinien być świadomo-

²⁴ SOBÓR EKUM. WAT. II, Konst. dogm. *Lumen gentium*, 64.

²⁵ *Tamże*, 8.

my powagi sakramentalnej dzieła wychowawczego dokonywanego przez Ducha Chrystusowego.

Biskup (lub wyższy przełożony zakonny) jako ostatecznie odpowiedzialny za formację

19. We formacji diakonów stałych pierwszym znakiem i narzędziem Ducha Chrystusowego jest ich własny biskup (lub kompetentny wyższy przełożony zakonny)²⁶. To na nim spoczywa ostateczna odpowiedzialność za rozpoznanie powołań i za ich formację²⁷. Biskup wypełnia te zadania zazwyczaj za pośrednictwem wybranych przez siebie współpracowników. Tym niemniej jest on zobowiązany, w miarę możliwości, poznać osobiście wszystkich kandydatów przygotowujących się do przyjęcia święceń diakonatu.

2. Osoby, którym powierzona jest formacja

20. Osoby podległe biskupowi (lub kompetentnemu wyższemu przełożonemu zakonnemu) i ściśle współpracujące ze wspólnotą diakańską mają szczególną odpowiedzialność za formację kandydatów do diakonatu stałego. Do osób tych należy zaliczyć: dyrektora formacji, opiekuna duchowego i proboszcza (lub inną osobę reprezentującą urząd kościelny, pod kierunkiem której kandydat będzie odbywał praktykę duszpasterską).

Dyrektor formacji

21. Dyrektor formacji, mianowany przez biskupa (lub kompetentnego wyższego przełożonego zakonnego) ma za zadanie ko-

---

²⁶ W tej materii te same prawa co biskupi diecezjalni mają również ci, którym zostały powierzone prałatura terytorialna, opactwo terytorialne, wikariat apostolski, prefektura apostolska, administracja apostolska erygowana na stałe (por. *KPK*, kann. 368; 381 § 2), a także prałatura personalna (por. *KPK*, kann. 266 § 1; 295) i ordynariat wojskowy (por. JAN PAWEŁ II, Konst. apost. *Spirituali militum curae* [21 kwietnia 1986], art. I, § 1; art. II, § 1: AAS 78 [1986], ss. 482; 483).

²⁷ Por. *KPK*, kann. 1025, 1029.

ordynować pracę różnych osób zaangażowanych w formacji, przewodniczyć dziełu wychowania i ożywiać wszystkie jego aspekty, utrzymywać kontakty z rodzinami aspirantów i kandydatów żonatych oraz ze wspólnotami, z których się oni wywodzą. Jest on ponadto zobowiązany do przedstawienia biskupowi (lub kompetentnemu wyższemu przełożonemu zakonnemu), po zapoznaniu się z opiniami innych formatorów²⁸, za wyjątkiem kierownika duchowego, oceny aspirantów w chwili przyjmowania do grona kandydatów przygotowujących się do diakonatu oraz kandydatów w momencie promocji do święceń diakonatu.

Dyrektor formacji, ze względu na decydujące, a jednocześnie delikatne zadania, jakie ma do wypełnienia, winien być wybierany z wielką starannością. Ma on być człowiekiem żywej wiary, głębokiego poczucia przynależności do Kościoła, dużego doświadczenia duszpasterskiego, równowagi, dojrzałości psychicznej oraz emocjonalnej, mądrości oraz ducha wspólnoty. Ponadto powinien odznaczać się solidną wiedzą teologiczną i pedagogiczną.

Może nim być kapłan lub diakon, w miarę możliwości wolny od odpowiedzialności za diakonów już wyświęconych. Jest wskazane, aby funkcja związana z formacją aspirantów i kandydatów była oddzielona od tej, mającej na celu opiekę nad diakonami wyświęconymi.

Opiekun

22. Opiekun, wskazany przez dyrektora formacji spośród diakonów lub prezbiterów o dużym doświadczeniu życiowym i duszpasterskim oraz mianowany przez biskupa (lub kompetentnego wyższego przełożonego zakonnego), jest osobą towarzyszącą bezpośrednio każdemu aspirantowi i kandydatowi. Jego zadaniem jest towarzyszenie powołanym do diakonatu, wspieranie ich i pomaganie swoimi radami w rozwiązywaniu ewentualnych problemów i czynienie bardziej osobistymi rozmaitych elementów formacyjnych. Ma on ponadto współpracować z dyrek-

---

²⁸ Chodzi tu także o dyrektora specjalnego Instytutu formacyjnego, o ile taki istnieje (por. *KPK*, kan. 236, 1°).

torem formacji w opracowaniu działań wychowawczych i w przygotowaniu całościowej oceny kandydatów, która zostanie przedstawiona biskupowi (lub kompetentnemu wyższemu przełożonemu zakonnemu). W zależności od okoliczności, opiekunowi będzie powierzona odpowiedzialność za małą grupę lub za jedną osobę.

Kierownik duchowy

23. Kierownik duchowy jest wybierany przez aspiranta lub kandydata. Wybór ten musi być zatwierdzony przez biskupa lub wyższego przełożonego. Zadaniem kierownika duchowego jest rozeznawanie dzieła, które Duch Święty dokonuje w duszy powołanych, przy równoczesnym towarzyszeniu im i wspieraniu w ich ciągłym nawracaniu się. Jest on ponadto wezwany do dawania kandydatom konkretnych sugestii, niezbędnych w procesie dojrzewania ich autentycznej duchowości diakońskiej oraz do subtelnego zachęcania ich do zdobywania cnót z nią związanych. Z tego też powodu, aspiranci i kandydaci powinni powierzyć swoje kierownictwo duchowe jedynie kapłanom odznaczającym się wzorowym życiem, wysoką kulturą teologiczną, bogatym życiem wewnętrznym, doskonałym przygotowaniem pedagogicznym i gorliwością w posłudze.

Proboszcz

24. Proboszcz (lub inna osoba reprezentująca urząd kościelny) jest wybierany przez dyrektora formacji w uzgodnieniu z zespołem wychowawczym i mając jednocześnie na uwadze sytuacje życiowe kandydatów. Jest on wezwany do budowania z powierzonym mu kandydatem żywej wspólnoty w posługiwaniu i do wprowadzenia go do działań duszpasterskich, które uzna za najbardziej właściwe. Jest on ponadto zobowiązany do przeprowadzenia wraz z kandydatem okresowej oceny jego pracy oraz poinformowania dyrektora formacji o przebiegu praktyki.

3. Profesorowie

Kompetencja naukowa i świadectwo życia

25. Profesorowie wnoszą znaczący wkład do właściwej formacji przyszłych diakonów. Istotnie, poprzez nauczanie *sacrum depositum* strzeżonego przez Kościół, umacniają wiarę kandydatów i przygotowują ich do wypełnienia zadań związanych z nauczaniem Ludu Bożego. Z tego powodu winni troszczyć się nie tylko o nabycie koniecznej kompetencji naukowej i odpowiednich umiejętności pedagogicznych, ale również o to, by swoim życiem świadczyć o Prawdzie, której nauczają.

Formacja integralna

Dla zharmonizowania ich specjalnego wkładu z innymi wymiarami formacji jest rzeczą ważną, aby byli oni otwarci, w zależności od okoliczności, na współpracę z innymi osobami zaangażowanymi w dzieło formowania. W ten sposób przyczynią się do zaofiarowania kandydatom formacji integralnej i ułatwią im dokonanie koniecznej syntezy.

4. Wspólnota formacji diakonów stałych

Specyficzna wspólnota kościelna

26. Aspiranci i kandydaci do diakonatu stałego tworzą siłą rzeczy swoiste środowisko, specyficzną wspólnotę kościelną, która wpływa w znacznym stopniu na dynamikę procesu formacyjnego.

Zaangażowani w formacji powinni troszczyć się, aby ta wspólnota odznaczała się głęboką duchowością, poczuciem wspólnotowości, duchem służby i zapałem misyjnym oraz by miała dokładnie określony rytm spotkań formacyjnych i modlitwy.

Cenne wsparcie

Wspólnota formacji diakonów stałych w ten sposób będzie mogła stać się dla aspirantów i kandydatów do diakonatu cenną pomocą w rozpoznaniu powołania, osiągnięciu dojrzałości ludzkiej, wprowadzeniu do życia duchowego, studium teologii i pogłębieniu doświadczenia duszpasterskiego.

5, Wspólnoty pochodzenia

27. Wspólnoty, z których wywodzą się aspiranci i kandydaci do diakonatu, mogą wpływać w istotny sposób na ich formację.

Rodzina

Dla młodszych aspirantów i kandydatów rodzina może stanowić wyjątkową pomoc. Powinna być ona zaproszona do «wspierania procesu ich formacji modlitwą, postawą pełną szacunku, dobrym przykładem cnót rodzinnych, pomocą duchową i materialną, szczególnie w trudnych momentach [...] Nawet w przypadku rodziców i innych członków rodziny przeciwnych wybranemu powołaniu lub obojętnych na nie, szczerza i spokojna konfrontacja z ich poglądami może dostarczyć bodźców, które przyczynią się znacznie do bardziej świadomego i zdecydowanego dojrzewania powołania [...]»²⁹. W przypadku zaś aspirantów i kandydatów żonatych, należy uczynić wszystko, aby zawarte małżeństwo przyczyniało się skutecznie do umocnienia ich formacji do diakonatu.

Wspólnota parafialna

Wspólnota parafialna wezwana jest do towarzyszenia w procesie przygotowawczym każdemu swemu członkowi powołanemu do diakonatu poprzez modlitwę i uczestnictwo w katechezie,

---

²⁹ JAN PAWEŁ II, Adhort. apost. posynodalna *Pastores dabo vobis*, 68: m. cyt., ss. 775-776.

która uwrażliwia wiernych na tę posługę, a kandydatom ofiaruje cenną pomoc w rozpoznaniu ich powołania.

Stowarzyszenia kościelne

Również stowarzyszenia kościelne, z których wywodzą się aspiranci i kandydaci do diakonatu, mogą być dla nich nieustannym źródłem pomocy i wsparcia, światła i żaru. Jednocześnie powinny one z szacunkiem odnosić się do powołania do diakonatu ich członków, nie przeszkadzać w jego osiągnięciu i pomagać w nabyciu dojrzałości duchowej i autentycznej diakańskiej dyspozycyjności.

6. Aspirant i kandydat

Samowychowanie

28. Osoba przygotowująca się do diakonatu, «musi czuć się niezbędnym i niezastąpionym protagoniście swej formacji: każda formacja [...] jest w gruncie rzeczy samowychowaniem»³⁰.

Samowychowanie nie oznacza izolowania się kandydata, zamknięcia lub niezależności od wychowawców, ale odpowiedzialność i dynamizm w dawaniu wspólnomyślnego odpowiedzi na Boże wezwanie, doceniając w najwyższym stopniu osoby i narzędzia, które Opatrzność daje do dyspozycji.

Samowychowanie ma swoje korzenie w mocnym postanowieniu wzrastania w życiu według Ducha, zgodnie z otrzymanym powołaniem, i umacnia się poprzez pokorne otwarcie się na rozpoznawanie własnych ograniczeń i własnych talentów.

---

³⁰ *Tamże*, 69: m. cyt., s. 778.

II

CHARAKTERYSTYKA KANDYDATÓW
DO DIAKONATU STAŁEGO*Kościelne rozpoznanie powołania*

29. «Historia każdego powołania kapłańskiego, podobnie zresztą jak każdego powołania chrześcijańskiego, jest historią *niewymownego dialogu między Bogiem a człowiekiem*, między miłością Boga, który wzywa, a wolnością człowieka, który z miłością Mu odpowiada»³¹. Oprócz wezwania Bożego i odpowiedzi człowieka, istnieje jednak istotny jeszcze inny element powołania, zwłaszcza jeśli chodzi o powołanie do urzędu kościelnego, to znaczy wezwanie publiczne Kościoła. «Vocari a Deo dicuntur qui a legitimis Ecclesiae ministris vocantur»³². Wyrażenia tego nie należy rozumieć w znaczeniu tylko prawnym, jakoby władza kościelna wzywała człowieka do podjęcia określonego powołania, ale w znaczeniu *sakramentalnym*, interpretującym władzę kościelną, która powołuje, jako znak i narzędzie osobistej interwencji Boga realizującej się poprzez nałożenie rąk. W perspektywie tej każde *wybranie* wyraża *natchnienie* i reprezentuje wybór Boży. Rozpoznanie Kościoła jest więc decydujące w wyborze powołania, tym bardziej ze względu na jego znaczenie kościelne, jako wybór powołania do urzędu święceń.

Takie rozpoznanie musi jednak być przeprowadzone według obiektywnych kryteriów, uwzględniających zarówno bogatą tradycję Kościoła, jak i aktualne potrzeby duszpasterskie. Przy rozpoznaniu powołania do diakonatu stałego, należy więc wziąć pod uwagę tak wymagania o charakterze ogólnym, jak i te, które odnoszą się do konkretnej sytuacji życiowej powołanych.

³¹ *Tamże*, 36: m. cyt., ss. 715-716.

³² *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad Parochos*, pars II, rozdz. 7, n. 3, Torino 1914, s. 288.

1. Przymioty ogólne

Charakterystyka nakreślona przez św. Pawła

30. Pierwsza charakterystyka powołanych do diakonatu została przedstawiona w *Pierwszym Liście św. Pawła do Tymoteusza*: «Diakonami tak samo winni być ludzie godni, w mowie nieobłudni, nie nadużywający wina, niechciwi brudnego zysku, lecz utrzymujący tajemnicę wiary w czystym sumieniu. I oni niech będą najpierw poddani próbie, i dopiero wtedy niech spełniają posługę, jeśli są bez zarzutu [...] Diakoni niech będą mężami jednej żony, rządzący dobrze dziećmi i własnymi domami. Ci bowiem, skoro dobrze spełnili czynności diakańskie, zdobywają sobie zaszczytny stopień i ufają śmiałość w wierze, która jest w Chrystusie Jezusie» (1 Tm 3, 8-10. 12-13).

Wskazania Ojców Kościoła

Przymioty wymienione przez Pawła są w większości przymiotami ludzkimi kandydatów, co oznacza, iż diakoni będą mogli wypełnić swą posługę jedynie wtedy, gdy będą, po ludzku, godnymi szacunku. Do zachęty św. Pawła znajdujemy nawiązania w tekstach Ojców Apostolskich, zwłaszcza w *Didachè* i u św. Polikarpa. *Didachè* zachęca tymi słowami: «Wybierajcie więc biskupów i diakonów godnych Pana, mężów spokojnych, nie przywiązanych do pieniędzy, prawdomównych, godnych zaufania»³³; a św. Polikarp radzi: «Diakoni powinni być nieskazitelni w swej sprawiedliwości, jako słudzy Boga i Chrystusa, a nie ludzi; nie mogą być ludźmi zniesławiającymi innych, dwoistego języka, chciwymi pieniędzy; mają być wyrozumiali w każdej sprawie, miłosierni, aktywni; postępujący w prawdzie Pana, który stał się sługą wszystkich»³⁴.

---

³³ *Didachè*, 15, 1: F. X. FUNK (wyd.), *Patres Apostolici*, I, dz. cyt., ss. 32-35.

³⁴ ŚW. POLIKARP, *Epist. ad Philippenses*, 5, 1-2: F. X. FUNK (wyd.), *Patres Apostolici*, I, dz. cyt., ss. 300-302.

Wymagania stawiane przez Kodeks Prawa Kanonicznego

31. Tradycja Kościoła w późniejszym czasie uzupełniła i sprecyzowała przymioty kandydata gwarantujące w znacznie większym stopniu autentyczność powołania do diakonatu. Chodzi tutaj przede wszystkim o te przymioty, które są konieczne do święceń w ogóle: «Do święceń należy dopuszczać jedynie tych, którzy [...] mają nieskażoną wiarę, kierują się prawą intencją, cieszą się dobrą opinią, mają nienaganne obyczaje, wypróbowane cnoty, jak również inne przymioty fizyczne i psychiczne odpowiadające przyjmowanemu święceniom»³⁵.

Przymioty ludzkie i cnoty ewangeliczne niezbędne do podjęcia «diakonii»

32. Charakterystyka kandydatów zostaje następnie uzupełniona niektórymi specjalnymi przymiotami ludzkimi i cnotami ewangelicznymi wymaganymi przez *diakonię*. Do przymiotów ludzkich należy zaliczyć: dojrzałość psychiczną, zdolność do dialogu i komunikacji, poczucie odpowiedzialności, pracowitość, zrównoważenie i roztropność. Wśród cnot ewangelicznych szczególne znaczenie posiadają: duch modlitwy, pobożność eucharystyczna i maryjna, proste i pokorne *współuczestnictwo w życiu Kościoła*, miłość do Kościoła i jego misji, duch ubóstwa, posłuszeństwo i umiejętność tworzenia braterskiej wspólnoty, gorliwość apostołska, dyspozycyjność do podjęcia służby³⁶, miłość braterska.

Włączenie do wspólnoty chrześcijańskiej

33. Kandydaci do diakonatu powinni ponadto być ściśle włączeni do wspólnoty chrześcijańskiej i wykonywać przedtem z dużą sumiennością dzieła apostołatu.

³⁵ KPK, kan. 1029. Por. kan. 1051, 1°.

³⁶ Por. PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, II, 8: m. cyt., s. 700.

Praca lub działalność zawodowa

34. Kandydaci mogą pochodzić ze wszystkich środowisk społecznych i wykonywać jakąkolwiek pracę lub działalność zawodową, o ile nie będzie ona uznana za niewłaściwą dla urzędu diakona, w świetle norm Kościoła i roztropnej oceny biskupa³⁷. Działalność taka musi ponadto być praktycznie do pogodzenia z obowiązkami formacyjnymi i skutecznym wypełnianiem posługi diakonatu.

Dolna granica wieku

35. Jeśli chodzi o dolną granicę wieku, *Kodeks Prawa Kanonicznego* ustala iż «kandydat do diakonatu stałego, nieżonaty, może być dopuszczony do tych święceń dopiero po ukończeniu przynajmniej dwudziestego piątego roku życia; związany zaś małżeństwem nie wcześniej, jak po ukończeniu przynajmniej trzydziestego piątego roku życia»³⁸.

Nieprawidłowości i przeszkody

Kandydaci muszą być wolni od nieprawidłowości i przeszkód³⁹.

---

³⁷ Por. *KPK*, kann. 285 §§ 1-2; 289; PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, III, 17: *m. cyt.*, s. 701.

³⁸ *KPK*, kan. 1031 § 2. Por. PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, II, 5; III, 12: *m. cyt.*, ss. 699; 700. Kan. 1031 § 3 zarządza iż «Konferencje Episkopatów mają prawo wydać zarządzenie, na mocy którego jest wymagany wyższy wiek».

³⁹ Por. *KPK*, kann. 1040-1042. Nieprawidłowościami (stałymi przeszkodami) wyliczonymi w kan. 1041 są: 1) jakakolwiek forma *amencji* lub innej *choroby psychicznej*, na skutek której – po zasięgnięciu opinii biegłych – kandydat jest uważany za niezdolnego do właściwego wykonywania posługi; 2) przestępstwo *apostazji, herezji* lub *schizmy*; 3) *usiłowanie zawarcia małżeństwa*, nawet tylko cywilnego; 4) *dobrowolne zabójstwo albo spędzenie płodu*, gdy skutek nastąpił; 5) *poważne i z rozmysłem zranienie siebie lub innego* albo *usiłowanie odebrania sobie życia*; 6) *bezprawne wykonanie aktu święceń*. Zwykłymi przeszkodami wyliczonymi w kan. 1042 są: 1) *sprawowanie urzędu lub zarządu zakazanego duchownym*; 2) *bycie neofitą* (dopóki według oceny ordynariusza kandydat nie został dostatecznie utwierdzony).

2. Przymioty odpowiadające stanowi kandydatów

a) Celibatariusze

«Serce niepodzielne»

36. «Zgodnie z prawem Kościoła, potwierdzonym przez sam Sobór Watykański II, ci, którzy w młodym wieku zostali powołani do diakonatu, są zobowiązani do życia w celibacie»⁴⁰. Jest to prawo szczególnie odpowiadające świętej posłudze, której dobrowolnie oddają się obdarzeni tym charyzmatem.

Diakon stały żyjący w celibacie nadaje tej posłudze pewne szczególne akcenty. Sakramentalne utożsamianie się z Chrystusem rzeczywiście zostaje włączone w kontekst *serca niepodzielnego*, to jest wyboru oblubieńczego, wyłącznego, uroczystego i całkowitego jedynej i najwyższej Miłości. Służba Kościołowi może zaś w tym wypadku liczyć na pełną dyspozycyjność, a głoszenie Królestwa jest potwierdzone odważnym świadectwem tego, który dla Niego pozostawił także najbardziej cenne dobra.

b) Żonaci

Pozytywne doświadczenie rodzinne

37. «Jeśli chodzi o mężczyzn żonatych, należy zwrócić uwagę, aby byli dopuszczeni do diakonatu ci, którzy żyjąc od wielu lat w małżeństwie, potwierdzili umiejętność kierowania własnym domem i mają żonę i dzieci żyjące na sposób prawdziwie chrześcijański oraz wyróżniają się dobrą opinią»⁴¹.

Zgoda i przymioty żony

Oprócz stateczności życia rodzinnego, kandydaci żonaci nie mogą zostać dopuszczeni do święceń «jeśli wcześniej nie potwier-

---

⁴⁰ PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, II, 4: m. cyt., s. 699. Por. SOBÓR EKUM. WAT. II, Konst. dogm. *Lumen gentium*, 29.

⁴¹ PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, III, 13: m. cyt., s. 700.

dzi się nie tylko zgody żony, ale także jej prawości chrześcijańskiej i posiadania naturalnych przymiotów, które nie byłyby przeszkodą ani powodem wstydu dla posługi męża»⁴².

c) *Wdowcy*

Solidność cech ludzkich i nadprzyrodzonych

38. «Po przyjęciu święceń, diakoni, także ci dopuszczeni w starszym wieku, nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego w świetle tradycyjnej dyscypliny kościelnej»⁴³. Zasada ta dotyczy również diakonów, którzy są wdowcami⁴⁴. Są oni wezwani do wykazania się stałością ludzką i duchową w ich stanie życia.

Kolejnym warunkiem dopuszczenia kandydatów-wdowców do święceń diakonatu jest zagwarantowanie przez nich, lub wykazanie się gotowością zagwarantowania odpowiedniej opieki rodzinnej i chrześcijańskiej swoim dzieciom.

d) *Członkowie Instytutów życia konsekrowanego i Stowarzyszeń życia apostołskiego*

Zharmonizowanie charyzmatu i posługi

39. Diakoni stali należący do Instytutów życia konsekrowanego, lub Stowarzyszeń życia apostołskiego⁴⁵, są powołani do ubogacenia ich posługi szczególnym charyzmatem, który otrzymali. Istotnie, ich działalność duszpasterska, choć pod jurysdykcją or-

---

⁴² *Tamże*, III, 11: *m. cyt.*, s. 700. Por. *KPK*, kann. 1031 § 2; 1050, 3°.

⁴³ PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, III, 16: *m. cyt.*, s. 701; List apost. *Ad pascendum*, VI: *m. cyt.*, s. 539; *KPK*, kan. 1087.

⁴⁴ W celu otrzymania dyspensy od przeszkody określonej w kan. 1087, Pismo okólne Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Prot. N. 263/97 z dnia 6 czerwca 1997, przewiduje iż jest wystarczające zaistnienie tylko jednej z następujących okoliczności: znaczny i udokumentowany pożytek ze służby diakona w diecezji, do której należy; obecność małych dzieci, potrzebujących matki; obecność rodziców, bądź teściów, w podeszłym wieku, wymagających opieki.

⁴⁵ Por. PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, VII, 32-35: *m. cyt.*, ss. 703-704.

dynariusza miejsca⁴⁶, odznacza się jednak cechami charakterystycznymi dla ich życia zakonnego lub konsekrowanego. Powinni oni dlatego podjąć wysiłki zmierzające do zharmonizowania powołania zakonnego, albo życia konsekrowanego, z powołaniem ministerialnym diakonatu i wnieść swój oryginalny wkład do misji Kościoła.

---

⁴⁶ Por. *Tenże*, List apost. *Ecclesiae sanctae* (6 sierpnia 1966), I, 25, § 1: AAS 58 (1966), s. 770.

III

PROGRAM FORMACJI DO DIAKONATU STAŁEGO

1. Przedstawienie aspirantów

Zróznicowana odpowiedzialność

40. Podjęcie decyzji do wstąpienia na drogę formacji do diakonatu stałego może nastąpić z inicjatywy samego aspiranta lub wyraźnej propozycji zgłoszonej przez wspólnotę, do której on należy. W każdym razie, taka decyzja powinna być przyjęta i podzielona przez wspólnotę.

Proboszcz (lub przełożony w przypadkach zakonników) w imieniu wspólnoty powinien przedstawić aspiranta biskupowi. Przy przedstawianiu jego kandydatury poda motywy, którymi kierował się aspirant, oraz jego *życiorys* i charakterystykę zaangażowania pastoralnego.

Biskup (lub kompetentny przełożony wyższy), po zasięgnięciu opinii u dyrektora formacji i zespołu wychowawców, zdecydować, czy przyjąć lub nie aspiranta na okres propedeutyczny.

2. Okres propedeutyczny

Cele

41. Wraz z przyjęciem do grona aspirantów do diakonatu rozpoczyna się okres propedeutyczny, który powinien trwać wystarczająco długo. Jest to czas, w którym aspiranci zostają wprowadzeni w głębsze poznanie teologii, duchowości i urzędu diakonatu oraz są zachęcani do bardziej uważnego rozeznania swojego powołania.

Formatorzy

42. Odpowiedzialnym za okres propedeutyczny jest dyrektor formacji, który w zależności od sytuacji będzie mógł powierzyć aspirantów jednemu lub kilku opiekunom. Jest wskazane, aby tam, gdzie będzie to możliwe, aspiranci tworzyli wspólnotę, której życie będzie regulowane poprzez odpowiedni rytm spotkań formacyjnych i modlitewnych, w której będą również przewidziane wspólne chwile z członkami wspólnoty kandydatów.

Dyrektor formacji sprawdzi, czy każdemu aspirantowi towarzyszy zatwierdzony kierownik duchowy i nawiąże kontakt z proboszczem aspiranta (lub innym kapłanem) w celu zaprogramowania praktyki duszpasterskiej. Będzie się starał ponadto o nawiązanie kontaktów z rodzinami aspirantów żonatych, aby upewnić się o ich gotowości do zaakceptowania, współdzielenia i towarzyszenia powołaniu osoby, z którą są złączeni.

Program

43. W programie okresu propedeutycznego z zasady nie powinno się przewidywać wykładów, ale jedynie spotkania modlitewne, wychowawcze, momenty refleksji i konfrontacji, sprzyjające obiektywnemu rozeznaniu powołania według dobrze opracowanego planu.

Już w tym okresie należałoby podjąć wysiłki, aby w miarę możliwości zaangażować w cykl przygotowania również małżonki aspirantów.

Rozeznanie powołania

44. Biorąc pod uwagę kwalifikacje wymagane do przyjęcia święceń diakonatu, aspiranci powinni być zachęcani do wolnego i świadomego rozeznania swojego powołania, przy zachowaniu pełnej niezależności od osobistych korzyści lub od jakiegokolwiek presji zewnętrznej⁴⁷.

Pod koniec okresu propedeutycznego dyrektor formacji po odbyciu konsultacji z wychowawcami, mając na uwadze wszyst-

---

⁴⁷ Por. *KPK*, kan. 1026.

kie dane znajdujące się w jego posiadaniu, przedstawi biskupowi własnemu (lub kompetentnemu przełożonemu wyższemu) charakterystykę osobowościową aspirantów i, na jego prośbę, również ocenę ich zdatości.

Ze swojej strony biskup własny (lub kompetentny przełożony wyższy) włączy do grona kandydatów do diakonatu tylko tych, co do których osiągnie – czy to przez swoje rozpoznanie osobiste, czy też na podstawie otrzymanych od wychowawców informacji – pewność moralną odnośnie do ich zdatości.

3. Obrzęd liturgiczny dopuszczenia do grona kandydatów do diakonatu

Znaczenie obrzędu

45. Dopuszczenie do grona kandydatów do święceń diakonatu dokonuje się poprzez odpowiedni obrzęd liturgiczny, «dzięki któremu ten, który pragnie zostać diakonem lub prezbiterem, manifestuje publicznie swoją wolę ofiarowania się Bogu i Kościołowi poprzez wykonywanie obowiązków związanych ze święceniami; Kościół, ze swej strony, przyjmując tę gotowość, wybiera go i powołuje, aby przygotował się do przyjęcia święceń i w ten sposób zgodnie z prawem został dopuszczony do grona kandydatów do diakonatu»⁴⁸.

Kompetentny przełożony

46. Kompetentnym przełożonym do dopuszczenia do grona kandydatów do święceń diakonatu jest biskup własny albo przełożony wyższy w przypadku członków kłeryckiego Instytutu życia zakonnego na prawie papieskim lub kłeryckiego Stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim⁴⁹.

---

⁴⁸ PAWEŁ VI, List apost. *Ad pascendum*, Wprowadzenie; por. I a): *m. cyt.*, ss. 537-538. Por. *KPK*, kan. 1034 § 1. Obrzęd włączenia do grona kandydatów do święceń diakonatu znajduje się w *Pontificale Romanum – De Ordinatione Episcopi, Presbyterorum et Diaconorum*, Dodatek, II: *wyd. cyt.*, ss. 232nn.

⁴⁹ Por. *KPK*, kann. 1016, 1019.

Celebracja w dniu świątecznym

47. Ze względu na swój charakter publiczny i znaczenie kościelne obrzęd ten powinien być odpowiednio doceniony i sprawowany najlepiej w dniu świątecznym. Aspirant powinien przygotować się do niego poprzez uczestnictwo w ćwiczeniach duchownych.

Prośba o włączenie do grona kandydatów

48. Obrzęd liturgiczny dopuszczenia do grona kandydatów powinien być poprzedzony przedłożeniem prośby, własnoręcznie napisanej i podpisanej przez samego aspiranta, a następnie przyjętej na piśmie przez biskupa własnego lub przełożonego wyższego, do którego została ona skierowana⁵⁰.

Poprzez włączenie do grona kandydatów do diakonatu nie nabywa się prawa do otrzymania koniecznie święceń diakonatu. Jest jednak ono pierwszym publicznym uznaniem pozytywnych znaków powołania do diakonatu, które muszą być potwierdzone w następnych latach formacji.

4. Czas formacji

Przynajmniej trzy lata

49. Program formacji, obowiązujący wszystkich kandydatów, musi trwać przynajmniej trzy lata, oprócz okresu propedeutycznego⁵¹.

Kandydaci młodsi

50. *Kodeks Prawa Kanonicznego* nakazuje, aby młodsi kandydaci otrzymali formację «przebywając w jakimś specjalnym domu przynajmniej przez trzy lata, chyba że biskup diecezjalny dla poważnych racji zarządzi inaczej»⁵². Do utworzenia takich

---

⁵⁰ Por. *tamże*, kan. 1034 § 1; PAWEŁ VI, List apost. *Ad pascendum*, I a): *m. cyt.*, s. 538.

⁵¹ Por. *KPK*, kan. 236 i nn. 41-44 obecnej *Ratio*.

⁵² *KPK*, kan. 236, 1°. Por. PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, II, 6: *m. cyt.*, s. 699.

domów, «biskupi tego samego kraju, w zależności od sytuacji, są powołani do połączenia swych wysiłków. Powinni więc wybrać do kierowania takim domem odpowiednich przełożonych i ustalić bardzo dokładne normy regulujące dyscyplinę i porządek studiów»⁵³. Muszą również dołożyć starań, aby zapewnić kandydatom kontakt z diakonami diecezji, do których przynależą.

Kandydaci starsi

51. Dla starszych kandydatów, zarówno żonatych jak i celibatariuszy, *Kodeks Prawa Kanonicznego* nakazuje, aby otrzymali oni formację «zgodnie z programem ustalonym przez Konferencję Episkopatu rozłożonym na trzy lata»⁵⁴. Tam, gdzie pozwalają na to okoliczności, program ten powinien być wprowadzony w życie w kontekście aktywnego uczestnictwa we wspólnocie kandydatów. Będzie on miał w takim przypadku własny kalendarz spotkań modlitewnych i formacyjnych oraz będzie przewidywał przeżywanie wspólnych chwil ze wspólnotą aspirantów.

Dla tych kandydatów można zastosować różne modele formacji. Z powodu obowiązków zawodowych i rodzinnych, modele najbardziej rozpowszechnione przewidują spotkania formacyjne i kształceniowe w godzinach wieczorowych, pod koniec tygodnia, w czasie wolnym od pracy lub połączenie tych kilku możliwości. Tam, gdzie czynniki geograficzne byłyby szczególnie trudne, należy pomyśleć o innych modelach, które byłyby realizowane przez dłuższy czas, albo też o wykorzystaniu nowoczesnych środków społecznego przekazu.

Kandydaci z Instytutów życia konsekrowanego

52. Dla kandydatów będących członkami Instytutów życia konsekrowanego lub Stowarzyszeń życia apostołskiego, formacja winna się odbyć według dyrektyw ewentualnej *ratio* własnego Instytutu lub Stowarzyszenia, albo też powinna korzystać ze struktur formacyjnych diecezji, w której przebywają.

---

⁵³ *Tamże*, II, 7: *m. cyt.*, s. 699.

⁵⁴ *KPK*, kan. 236, 2°.

Programy szczególne

53. Jednak w tych przypadkach, w których wyżej wspomniane programy nie istniałyby lub byłyby trudno wprowadzić je w życie, «aspirant powinien być powierzony na okres formacji kapłanowi odznaczającemu się świętością życia, który zatroszczyłby się o niego, pouczył go i mógł również zaświadczyć o jego roztropności i dojrzałości. Zawsze jednak z wielką uwagą należy czuwać nad tym, aby byli dopuszczeni do święceń tylko mężczyźni posiadający odpowiednie przymioty i wypróbowani»⁵⁵.

54. W każdym przypadku, dyrektor formacji (lub upoważniony kapłan) jest zobowiązany do zweryfikowania, czy w czasie okresu formacyjnego każdy kandydat troszczy się o kierownictwo duchowe pod przewodnictwem własnego, zatwierdzonego kierownika duchowego. Powinien ponadto towarzyszyć praktyce duszpasterskiej każdego kandydata, oceniać ją i ewentualnie modyfikować.

55. Program formacji, którego ogólny zarys zostanie przedstawiony w następnym rozdziale, powinien harmonijnie zespalać różne wymiary formacyjne (ludzki, duchowy, teologiczny i duszpasterski), powinien też być teologicznie dobrze uzasadniony, mieć specyficzną orientację duszpasterską i być dostosowany do lokalnych potrzeb i programów duszpasterskich.

Włączenie żon i dzieci kandydata do programu formacji

56. Do programu formacji należy włączyć, w odpowiedni sposób, żony i dzieci kandydatów żonatych oraz wspólnoty, do których przynależą. Szczególnie dla żon kandydatów powinno się przewidzieć specyficzny program ich formacji, który przygotowałby je do przyszłej misji towarzyszenia i pomocy mężom w wykonywaniu ich posługi.

---

⁵⁵ PAWEŁ VI, List apost. *Sacrum diaconatus ordinem*, III, 15: *m. cyt.*, s. 701.

5. Udzielenie posługi lektoratu i akolitu

Znaczenie posług

57. «Zanim ktoś zostanie dopuszczony do diakonatu, czy to stałego czy przejściowego, powinien przyjąć i przez odpowiedni czas wykonywać posługi lektora i akolity»⁵⁶, «w celu lepszego przygotowania się do przyszłej posługi słowa i ołtarza»⁵⁷. Kościół, bowiem, «uważa za bardzo pożyteczne, aby kandydaci do święceń, zarówno przez studium, jak i stopniowe wykonywanie posługi słowa i ołtarza, poznawali i rozważali poprzez bliski kontakt ten podwójny aspekt funkcji kapłańskiej. W ten bowiem sposób autentyczność ich posługi uwidoczni się z większą skutecznością. Przybliżając się do święceń, kandydaci będą w ten sposób w pełni świadomi swego powołania, "płomiennego ducha, gotowi służyć Panu, wytrwali w modlitwie, śpieszący w zarażaniu potrzebom świętych" (Rz 12, 11-13)»⁵⁸.

Tożsamość tych posług i ich znaczenie duszpasterskie ukazane są w Liście apostolskim *Ministeria quaedam*, do którego odsyła niniejszy dokument.

Prośba o dopuszczenie do posług

58. Aspiranci do lektoratu i akolitu, zachęteni przez dyrektora formacji, przedstawią dobrowolnie zredagowaną i własnoręcznie podpisaną prośbę o dopuszczenie do posług, złożoną ordynariuszowi (biskupowi lub wyższemu przełożonemu), do którego należy jej przyjęcie⁵⁹. Po przyjęciu, biskup lub wyższy przełożony, przystąpi do udzielenia posług zgodnie z obrzędem zawartym w *Pontificale Romanum*⁶⁰.

⁵⁶ KPK, kan. 1035 § 1.

⁵⁷ PAWEŁ VI, List apost. *Ad pascendum*, II: m. cyt., s. 539; List apost. *Ministeria quaedam* (15 sierpnia 1972), XI: AAS 64 (1972), s. 533.

⁵⁸ *Tenże*, List apost. *Ad pascendum*, Wprowadzenie: m. cyt., s. 538.

⁵⁹ Por. *Tenże*, List apost. *Ministeria quaedam*, VIII a): m. cyt., s. 533.

⁶⁰ Por. *Pontificale Romanum – De Institutione Lectorum et Acolythorum*, Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1972.

Odstępy czasowe

59. Jest wskazane, aby między udzieleniem lektoratu i akolitu upłynął odpowiedni czas, tak aby kandydat mógł wypełniać obowiązki związane z otrzymaną posługą⁶¹. «Między udzieleniem akolitu i diakonatu należy zachować odstęp przynajmniej sześciu miesięcy»⁶².

6. Święcenia diakańskie

Deklaracja i prośba o dopuszczenie do święceń

60. Pod koniec okresu formacji kandydat, który w porozumieniu z dyrektorem formacji będzie uważał, iż posiada konieczne kwalifikacje, aby być wyświęconym, może przedstawić własnemu biskupowi, albo kompetentnemu przełożonemu wyższemu «własnoręcznie sporządzoną i podpisaną deklarację stwierdzającą, że z własnej inicjatywy i dobrowolnie pragnie przyjąć święcenia, oraz że poświęci się na zawsze kościelnej posłudze, prosząc jednocześnie o dopuszczenie do święceń»⁶³.

Dokumenty do załączenia

61. Do tej prośby o dopuszczenie do święceń kandydat powinien dołączyć świadectwo chrztu i bierzmowania oraz przyjęcia posług, o których jest mowa w kan. 1035, ponadto zaświadczenie o należycie odbytych studiach w myśl kan. 1032⁶⁴. Jeśli przystępujący do diakonatu stałego jest żonaty, powinien również przedstawić świadectwo ślubu i pisemnie wyrażoną zgodę żony⁶⁵.

---

⁶¹ Por. PAWEŁ VI, List apost. *Ministeria quaedam*, X: m. cyt., s. 533; List apost. *Ad pascendum*, IV: m. cyt., s. 539.

⁶² *KPK*, kan. 1035 § 2.

⁶³ *Tamże*, kan. 1036. Por. PAWEŁ VI, List apost. *Ad pascendum*, V: m. cyt., s. 539.

⁶⁴ Por. *KPK*, kan. 1050.

⁶⁵ Por. *tamże*, kann. 1050, 3°; 1031 § 2.

Badanie przymiotów kandydata i dopuszczenie do święceń

62. Po otrzymaniu podania kandydata, biskup (lub kompetentny przełożony wyższy) oceni zdadność kandydata do święceń poprzez uważne zbadanie jego przymiotów. Przeanalizuje przede wszystkim opinię, którą dyrektor formacji jest zobowiązany mu przedstawić «na temat przymiotów wymaganych do przyjęcia święceń, mianowicie o właściwej doktrynie kandydata, autentycznej pobożności, dobrych obyczajach i zdadności do wykonywania posługi; ponadto, po przeprowadzeniu wnikliwego badania, zaświadczenie o stanie zdrowia fizycznego i psychicznego kandydata»⁶⁶. Biskup diecezjalny lub wyższy przełożony «dla należytego przeprowadzenia badania może zastosować także inne środki, które uzna za pożyteczne, stosownie do okoliczności czasu i miejsca, jak świadectwa kwalifikacyjne, zapowiedzi lub inne informacje»⁶⁷.

Biskup lub kompetentny przełożony wyższy, po stwierdzeniu zdadności kandydata i po upewnieniu się, iż jest on świadom nowych obowiązków, które przyjmuje na siebie⁶⁸, dopuści go do święceń diakonatu.

Obowiązek zachowania celibatu przez kandydatów celibatariuszy

63. Przed przyjęciem święceń niezonaty kandydat winien podjąć publicznie obowiązek celibatu w ramach przepisanego obrzędu⁶⁹; to samo dotyczy również kandydata należącego do Instytutu życia konsekrowanego lub Stowarzyszenia życia apostołskiego, który złożył śluby wieczyste lub inną formę definitywnego zobowiązania w swoim Instytucie lub Stowarzyszeniu⁷⁰.

⁶⁶ *Tamże*, kan. 1051, 1°.

⁶⁷ *Tamże*, kan. 1051, 2°.

⁶⁸ Por. *tamże*, kan. 1028. Odnośnie do obowiązków związanych z przyjęciem diakonatu, por. kann. 273-289. W stosunku do diakonów stałych należy dołączyć przeszkodę zawarcia nowego związku małżeńskiego (por. kan. 1087).

⁶⁹ Por. *tamże*, kan. 1037; PAWEŁ VI, List apost. *Ad pascendum*, VI: m. cyt., s. 539.

⁷⁰ Por. *Pontificale Romanum – De Ordinatione Episcopi, Presbyterorum et Diaconorum*, n. 177: wyd. cyt., s. 101.

Wszyscy kandydaci są zobowiązani przed przyjęciem święceń do złożenia osobistego wyznania wiary i przysięgi wierności w obecności ordynariusza miejsca lub jego delegata, według formuł zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską⁷¹.

Udzielenie święceń

64. «Każdy kandydat winien być wyświęcony [...] na diakona przez własnego biskupa, albo na podstawie dymisoriów udzielonych przez niego zgodnie z prawem»⁷². Jeśli kandydat należy do kłeryckiego Instytutu zakonnego na prawie papieskim, albo do kłeryckiego Stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim, wówczas wystawienie dymisoriów kandydatowi należy do jego przełożonego wyższego⁷³.

65. Święcenia, dokonane według obrzędu *Pontificale Romanum*⁷⁴, winny być sprawowane podczas Mszy świętej, możliwie w niedzielę lub święto nakazane, z reguły w kościele katedralnym⁷⁵. Kandydaci do święceń powinni przygotować się do nich przez «odprawienie przynajmniej pięciodniowych rekolekcji, w miejscu i w sposób określony przez ordynariusza»⁷⁶. Podczas sprawowania obrzędu święceń w sposób szczególny należy podkreślić w nim obecność żon i dzieci kandydatów żonatych przyjmujących święcenia.

---

⁷¹ Por. *KPK*, kan. 833, 6°; KONGREGACJA DOKTRYNY WIARY, *Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo*: AAS 81 (1989), ss. 104-106; 1169.

⁷² *KPK*, kan. 1015 § 1.

⁷³ Por. *tamże*, kan. 1019.

⁷⁴ *Pontificale Romanum – De Ordinatione Episcopi, Presbyterorum et Diaconorum*, rodz. III, *De Ordinatione Diaconorum*: wyd. cyt., ss. 100-142.

⁷⁵ Por. *KPK*, kann. 1010-1011.

⁷⁶ *Tamże*, kan. 1039.

IV

WYMIARY FORMACJI DIAKONÓW STAŁYCH

1. Formacja ludzka

66. Formacja ludzka ma na celu kształtowanie osobowości świętych szafarzy w taki sposób, aby «stawali się dla innych pomostem, a nie przeszkodą w ich spotkaniu z Jezusem Chrystusem, Odkupicielem człowieka»⁷⁷. Powinni być oni wychowywani do nabycia i rozwijania w sobie zespołu cech ludzkich, które pomagałyby im w zdobywaniu zaufania wspólnoty, w radosnym podejmowaniu posługi duszpasterskiej oraz ułatwiałyby prowadzenie spotkań i dialogu z innymi.

Kształtowanie cnót

W sposób analogiczny do tego, co *Pastores dabo vobis* zaleca w odniesieniu do formacji prezbiterów, podobnie kandydaci do diakonatu powinni być wychowywani «do umiłowania prawdy, do prawości i rzetelności, do szacunku wobec każdej osoby, do poczucia sprawiedliwości, do wierności danemu słowu, do prawdziwego współczucia, do konsekwentnego postępowania, a w szczególności do zrównoważonego osądu i zachowania»⁷⁸.

Zdolność do utrzymywania więzi z innymi

67. Szczególnie ważnym dla diakonów, powołanych do bycia ludźmi wspólnoty i posługi, jest zdolność utrzymywania więzi z innymi. Wymaga to, aby byli oni uprzejmi, gościnni, szczerzy w słowach i w intencjach, roztropni i dyskretni, wielkoduszni i gotowi do służby, zdolni do ofiarowania osobiście i wzbudzania

⁷⁷ JAN PAWEŁ II, Adhort. apost. *Pastores dabo vobis*, 43: m. cyt., s. 732.

⁷⁸ Tamże: m. cyt., ss. 732-733.

we wszystkich relacji otwartych i braterskich, zawsze gotowi do zrozumienia, przebaczenia i pocieszenia⁷⁹. Kandydat, który byłby nadmiernie zamknięty w sobie, konfliktowy i niezdolny do nawiązywania głębokich i pogodnych więzi z innymi, powinien starać się o dogłębną przemianę, zanim będzie mógł definitywnie podjąć drogę posługi ministerialnej.

Dojrzałość uczuciowa

68. U podstaw zdolności do utrzymywania więzi z innymi stoi dojrzałość uczuciowa, która powinna być osiągnięta w sposób możliwie pełny zarówno przez kandydata celibatariusza, jak i kandydata żonatego. W obydwu bowiem przypadkach taka dojrzałość zakłada odkrycie fundamentalnego znaczenia miłości we własnej egzystencji i zwycięską walkę z własnym egoizmem. W rzeczywistości bowiem, jak napisał Papież Jan Paweł II w Encyklice *Redemptor hominis*, «człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą i jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa»⁸⁰. Chodzi tu o miłość – wyjaśnia Papież w *Pastores dabo vobis* – «która ogarnia całą osobę, we wszystkich jej wymiarach i sferach: fizycznej, psychicznej i duchowej, i w konsekwencji wymaga pełnego panowania nad płciowością, która powinna stać się naprawdę i w pełni osobową»⁸¹.

Dla kandydatów celibatariuszy przeżywanie miłości oznacza ofiarowanie całego swego jestestwa, własnych energii i własnej gorliwości Chrystusowi i Kościołowi. Jest to powołanie zobowiązujące, które musi liczyć się ze skłonnościami uczuć i instynktu, i które domaga się poświęcenia i czujności, modlitwy oraz wierności odpowiedniej regule życia. Dużą pomocą mogą być tutaj prawdziwe przyjaźnie, które stanowią cenne i opatrnościowe wsparcie w przeżywaniu własnego powołania⁸².

⁷⁹ Por. *tamże*: m. cyt., s. 733.

⁸⁰ *Tenże*, Enc. *Redemptor hominis* (4 marca 1979), 10: AAS 71 (1979), s. 274.

⁸¹ Por. *Tenże*, Adhort. apost. *Pastores dabo vobis*, 44: m. cyt., s. 734.

⁸² Por. *tamże*: m. cyt., ss. 734-735.

Dla kandydatów żonatyh przeżywanie miłości oznacza ofiarowanie samego siebie swojej żonie, we wzajemnej przynależności, wiernej i nierozzerwalnej, na podobieństwo miłości Chrystusa do Kościoła. Oznacza ono jednocześnie przyjęcie potomstwa, miłowania go i wychowywania oraz promieniowania wspólnotą rodzinną na cały Kościół i społeczeństwo. Jest to powołanie wystawione w obecnych czasach na ciężką próbę z powodu niepokojącej degradacji niektórych podstawowych wartości i pochwały hedonizmu oraz fałszywie pojętej koncepcji wolności. Powołanie do życia rodzinnego, aby mogło być przeżywane w całej swej pełni, wymaga umocnienia płynącego z modlitwy, liturgii i codziennej ofiary z siebie⁸³.

Formacja do wolności

69. Warunkiem autentycznej dojrzałości ludzkiej jest wychowanie do wolności, która polega na posłuszeństwie wobec «prawdy» własnego istnienia. «W ten sposób pojęta wolność domaga się, by człowiek rzeczywiście panował nad sobą, by był zdecydowany zwalczać i przewyciężać różne formy egoizmu oraz indywidualizmu, które są zagrożeniem dla każdego, by był gotów na otwieranie się na innych, ofiarny w poświęceniu i służbie bliźnim»⁸⁴. Formacja do wolności zakłada także kształtowanie sumienia, które uzdalnia do słuchania głosu Bożego w głębi własnego serca i stanowczego przyłgnięcia do niego.

Programy i środki

70. Liczne aspekty dojrzałości ludzkiej – przymioty ludzkie, zdolność do utrzymywania więzi z innymi, dojrzałość uczuciowa, wychowanie do wolności i kształtowanie sumienia – powinny być brane pod uwagę mając na względzie wiek i wcześniejszą formację kandydatów oraz uwzględnione w nastawionych personalistycznie programach formacyjnych. Dyrektor formacji i opiekun podejmą działania w tym względzie według swej kom-

---

⁸³ Por. *Tenże*, Adhort. apost. *Familiaris consortio* (22 listopada 1981): AAS 74 (1982), ss. 81-191.

⁸⁴ *Tenże*, Adhort. apost. *Pastores dabo vobis*, 44: m. cyt., s. 735.

petencji; kierownik duchowy powinien mieć na uwadze te aspekty i starać się je zweryfikować podczas indywidualnych rozmów z kandydatami. Pożyteczne są również spotkania i konferencje, które ułatwiłyby rewizję i stanowiły dalszy bodziec w tym procesie. Życie wspólnotowe – w różnych swych formach, w jakich może być zaprogramowane – powinno stanowić również środowisko uprzywilejowane do weryfikacji dojrzałości i braterskiego upomnienia. W przypadkach, w których zdaniem formatorów byłoby to rzeczą konieczną, można skorzystać za zgodą zainteresowanych z porady psychologicznej.

2. Formacja duchowa

71. Formacja ludzka otwiera się i znajduje swe dopełnienie w formacji duchowej, która stanowi serce i jednoczące centrum każdej formacji chrześcijańskiej. Celem jej jest dążenie do rozwoju nowego życia otrzymanego na Chrzcie.

Kandydat rozpoczynający drogę formacji diakańskiej ma już zazwyczaj pewne doświadczenie życia duchowego, jak na przykład umiejętność rozpoznawania działania Ducha Świętego, słuchanie i rozważanie Słowa Bożego, umiłowanie modlitwy, zaangażowanie w służbie braciom, gotowość do poświęcenia się, rozumienie Kościoła, zapal apostolski. Następnie, w zależności od sytuacji życiowej, cechuje go już określona duchowość: rodzinna, konsekracja w świecie lub w życiu zakonnym. Formacja duchowa przyszłego diakona nie może więc pomijać doświadczenia już nabytego, lecz winna je zweryfikować i umocnić, aby zaszczerpić w nim specyficzne elementy duchowości diakańskiej.

Odkrycie i współuczestnictwo w miłości Chrystusa-Sługi

72. Najbardziej charakterystycznym elementem duchowości diakańskiej jest odkrycie i współuczestnictwo w miłości Chrystusa-Sługi, który przyszedł nie po to, aby Mu służyło, ale aby służyć. Kandydat powinien więc być wspomagany do stopniowego nabywania takich postaw, które – choć nie wyłącznie – są jednakże specyficzne dla diakonatu, to znaczy prostota serca, dar całko-

wity i bezinteresowny z siebie, pokorna i służebna miłość braci, zwłaszcza najbiedniejszych, cierpiących i potrzebujących, wybór ofiarnego stylu życia i ubóstwa. Maryja, *służebnica Pańska*, powinna być obecna na tej drodze i być wzywana w codziennym odmawianiu Różańca świętego, jako Matka i Wspomożycielka.

Eucharystia

73. Źródłem takiej nowej zdolności do miłowania jest Eucharystia, która nieprzypadkowo charakteryzuje posługę diakona. Posługa biednym jest faktycznie logiczną konsekwencją służby przy ołtarzu. Kandydat powinien więc być zachęcany do codziennego, lub przynajmniej częstego uczestnictwa w Eucharystii, w zależności od własnych obowiązków rodzinnych i zawodowych, oraz powinien być wspomagany w coraz większym zgłębianiu tej tajemnicy. W perspektywie duchowości eucharystycznej należy też zadbać o odpowiednie docenienie sakramentu pokuty.

Słowo Boże

74. Innym elementem charakteryzującym duchowość diakańską jest Słowo Boże. Diakon jest powołany, aby być jego wiarygodnym głosicielem, wierzącym w to, co głosi, nauczającym tego, w co wierzy, żyjącym w tym, czego naucza⁸⁵. Kandydat powinien więc nauczyć się poznawać coraz głębiej Słowo Boże i szukać w nim stałego pokarmu dla swojego życia duchowego poprzez sumienne i pełne miłości studium oraz poprzez codzienne czytanie Słowa Bożego połączone z rozmyśleniem i modlitwą (*lectio divina*).

Modlitwa Kościoła

75. Nie powinno też zabraknąć wprowadzenia w ducha modlitwy Kościoła. Modlitwa bowiem w imieniu Kościoła i za Kościół należy do posługi diakona. Wymaga to refleksji nad orygi-

---

⁸⁵ Por. powierzenie księgi Ewangelii, w *Pontificale Romanum – De Ordinatione Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum*, n. 210: wyd. cyt., s. 125.

nalnością modlitwy chrześcijańskiej i znaczeniem Liturgii Godzin, ale przede wszystkim praktycznego wprowadzenia w nią. Dlatego też jest rzeczą ważną, aby we wszystkich spotkaniach przyszłych diakonów był zarezerwowany czas na tę modlitwę.

Postuszeństwo

76. Diakon ucieleśnia również charyzmat służby jako uczestnictwa w urzędzie kościelnym. Ma to ważne następstwa dla jego życia duchowego, które winno być naznaczone cechą posłuszeństwa i poczuciem wspólnoty braterskiej. Autentyczne wychowanie do posłuszeństwa, nie osłabiając bynajmniej darów otrzymanych poprzez łaskę święceń, ma zagwarantować zapałowi apostołskiemu kościelną autentyczność. Z kolei wspólnota z wyświęconymi współbraćmi, prezbiterami i diakonami jest balsamem, który umacnia i pobudza wspaniałomyślność w posłudze. Kandydat powinien więc być wychowany do poczucia przynależności do grona tych, którzy przyjęli święcenia, do braterskiej współpracy z nimi i współuczestnictwa duchowego.

Środki

77. Środkami w tej formacji są miesięczne dni skupienia i coroczne rekolekcje; spotkania formacyjne, zaprogramowane według systematycznego planu organicznego, uwzględniającego różne etapy formacji; stałe kierownictwo duchowe. Szczególnym zadaniem kierownika duchowego jest pomoc kandydatowi w rozpoznaniu znaków jego powołania, w przyjęciu postawy ciągłego nawracania się, w doskonaleniu w nim cech duchowości diakańskiej, korzystając z klasycznych dzieł duchowości i z przykładu świętych, w dokonaniu harmonijnej syntezy między stanem życia, działalnością zawodową i posługą.

Zaangażowanie żon i dzieci

78. Należy ponadto zatroszczyć się, aby małżonki kandydatów żonatych wzrastały w świadomości powołania męża i własnej misji obok niego. Powinny więc być zapraszane do regularnego uczestnictwa w spotkaniach formacji duchowej.

Również wobec dzieci trzeba podjąć stosowne inicjatywy zmierzające do uwrażliwienia ich na posługę diakańską ojców.

3. Formacja doktrynalna

79. Formacja intelektualna jest koniecznym wymiarem formacji diakańskiej, ponieważ ofiaruje diakonowi pożywny pokarm dla jego życia duchowego i drogocenne narzędzie dla jego posługi. Jest ona dziś szczególnie nagląca ze względu na wyzwanie Nowej Ewangelizacji, do której Kościół jest powołany na przełomie Tysiącleci. Obojętność religijna, dewaluacja wartości, zanikanie zmysłu etycznego, pluralizm kulturowy wymagają, aby ci, którzy są zaangażowani w sprawowanie posługi święceń, posiadali solidną i kompletną formację intelektualną.

W Liście okólnym z 1969 roku, *Jak podano do wiadomości*, Kongregacja Edukacji Katolickiej zaleciła Konferencjom Biskupów zapewnienie kandydatom do diakonatu formacji doktrynalnej, która uwzględniałaby zróżnicowane sytuacje osobiste i kościelne, a jednocześnie zdecydowałaby wykluczałaby «przygotowanie pośpieszne i powierzchowne, ponieważ zadania diakonów, zgodnie z tym co zostało ustalone w Konstytucji *Lumen gentium* (n. 29) i w Motu proprio (n. 22)⁸⁶ są tak ważne, iż wymagają formacji solidnej i skutecznej».

Kryteria

80. Przy opracowywaniu programu wspomnianej formacji chodzi o to:

a) aby diakon był zdolny do zdania sobie sprawy ze swej wiary i pogłębiał swoją świadomość kościelną;

b) aby był przygotowany do wypełnienia specjalnych zadań związanych z jego posługą;

c) aby posiadał zdolność oceny sytuacji i odpowiedniej inkulturacji Ewangelii;

---

⁸⁶ Chodzi o List apost. PAWŁA VI, *Sacrum diaconatus ordinem*, n. 22: *m. cyt.*, ss. 701-702.

d) aby poznał techniki przekazywania wiadomości i animacji spotkań, jak również posiadał umiejętność publicznego przemawiania, przewodniczenia oraz udzielania rad.

Dyscypliny naukowe

81. Dyscypliny naukowe, które należy wziąć pod uwagę, kierując się powyższymi kryteriami, to⁸⁷:

a) Wprowadzenie do Pisma Świętego i do jego właściwej interpretacji; Teologia Starego i Nowego Testamentu; związek między Pismem Świętym i Tradycją; stosowanie Pisma Świętego w głoszeniu Słowa Bożego, w katechezie i ogólnie w działalności duszpasterskiej;

b) Wprowadzenie do studium Ojców Kościoła i historii Kościoła;

c) Teologia Fundamentalna, ze wskazaniem źródeł, tematów i metod teologii, przedstawienie zagadnień dotyczących Objawienia i relacji między wiarą a rozumem, w celu uzdolnienia przyszłych diakonów do ukazywania racjonalności wiary;

d) Teologia Dogmatyczna z jej różnymi traktatami: trynitarnym, o stworzeniu, chrystologicznym, eklezjologicznym i ekumenicznym, mariologicznym, antropologią chrześcijańską i sakramentologią (szczególnie teologią posługi ministerialnej), eschatologią;

e) moralność chrześcijańska w jej wymiarach osobowym i społecznym, a w szczególności nauka społeczna Kościoła;

f) Teologia duchowości;

g) Liturgika;

h) Prawo kanoniczne.

W zależności od sytuacji i potrzeb, należy uzupełnić program studiów innymi dyscyplinami, jak: studium innych religii, kompleks zagadnień filozoficznych, pogłębienie studium niektórych problemów ekonomicznych i politycznych⁸⁸.

---

⁸⁷ Por. KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, List okólny *Jak podano do wiadomości* (16 lipca 1969), s. 2.

⁸⁸ Por. *tamże*, s. 3.

Institute nauk kościelnych lub szkoły analogiczne

82. Dla zapewnienia formacji teologicznej należy korzystać, tam gdzie to jest możliwe, z istniejących już Instytutów nauk kościelnych lub innych instytutów specjalizujących się w formacji teologicznej. Tam natomiast, gdzie trzeba będzie dopiero założyć odpowiednie szkoły dla formacji teologicznej diakonów, należy pamiętać, aby liczba godzin wykładowych i seminariów wynosiła nie mniej niż 1000 w okresie trzech lat. Egzaminami powinny kończyć się przynajmniej kursy podstawowe. Na zakończenie trzeciego roku należy przewidzieć egzamin końcowy z całości.

Formacja podstawowa

83. Do przystąpienia do takiego programu formacji wymagane jest od kandydata odbycie wcześniejszego przygotowania podstawowego, ustalanego w zależności od sytuacji kulturowej kraju.

Formacja stała

84. Kandydaci powinni być skłonni do kontynuowania swej formacji również po przyjęciu święceń. W tym celu należy ich przyzwyczać do organizowania małej biblioteki osobistej o charakterze teologiczno-duszpasterskim oraz do uczestnictwa w programach formacji stałej.

Formacja duszpasterska

85. Formacja duszpasterska, w szerokim tego słowa znaczeniu, zbiega się z formacją duchową: jest formacją coraz pełniejszego utożsamiania się z diakonią Chrystusa. Takim stanowiskiem powinno się kierować przy ustalaniu różnych wymiarów formacyjnych, integrując je w jednolitej perspektywie powołania do diakonatu, które polega na byciu sakramentem Chrystusa-Sługi Ojca.

W ścisłym znaczeniu, formacja duszpasterska jest realizowana w ramach specyficznej dyscypliny teologicznej oraz praktyki duszpasterskiej.

Teologia pastoralna

86. Wspomniana dyscyplina teologiczna nosi nazwę *teologii pastoralnej*. Jest ona «naukową refleksją o codziennym wzrastaniu Kościoła w mocy Ducha Świętego, w kontekście historii; a więc o Kościele jako "powszechnym sakramencie zbawienia", jako znaku i żywym narzędziu zbawienia Jezusa Chrystusa, działającym przez słowo, sakramenty i posługę miłości»⁸⁹. Jej celem jest prezentacja zasad, kryteriów i metod działalności apostołsko-misyjnej Kościoła w historii.

Teologia pastoralna przewidziana dla diakonów powinna zwrócić szczególnie uwagę na dziedziny właściwe dla diakonatu, a więc:

a) praktykę liturgiczną: sprawowanie sakramentów i sakramentaliów oraz posługę przy ołtarzu;

b) głoszenie Słowa Bożego w różnych kontekstach posługi: kerygmat, katecheza, przygotowanie do przyjęcia sakramentów, homilia;

c) zaangażowanie Kościoła w realizację sprawiedliwości społecznej i dzieł miłosierdzia;

d) życie wspólnoty, szczególnie animacja wspólnot rodzinnych, innych wspólnot, grup i ruchów itp.

Pożyteczne mogą ponadto okazać się pewne dziedziny praktyczne, które przygotowałyby kandydatów do specyficznych działań związanych z posługą, jak na przykład: psychologia, pedagogika katechetyczna, homiletyka, śpiew kościelny, administracja kościelna, informatyka itd⁹⁰.

⁸⁹ JAN PAWEŁ II, Adhort. apost. *Pastores dabo vobis*, 57: m. cyt., s. 758.

⁹⁰ Por. KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, List okólny *Jak podano do wiadomości*, s. 3.

Praktyka duszpasterska

87. Wraz (i możliwie w połączeniu) z nauczaniem teologii pastoralnej należy przewidzieć dla każdego kandydata praktykę duszpasterską, która pozwoliłaby mu na zastosowanie praktycznej wiedzy zdobytej dzięki studium. Praktyka ta powinna być stopniowa, zróżnicowana i poddawana systematycznej weryfikacji. Przy wyborze aktywności powinno się brać pod uwagę przyjęte przez kandydatów posługi i oceniać ich wykonywanie.

Należy się również troszczyć, aby kandydaci byli aktywnie włączeni w diecezjalną działalność duszpasterską i aby mieli okazję do okresowej wymiany doświadczeń z diakonami w pełni zaangażowanymi w posłudze.

Wrażliwość misyjna

88. Powinno się ponadto zadbać, aby przyszli diakoni posiadli właściwą wrażliwość misyjną. Również i oni bowiem, podobnie jak i prezbiterzy, otrzymują wraz ze święceniami duchowy dar, który ich przygotowuje do misji uniwersalnej, aż po krańce ziemi (por. Dz 1, 8)⁹¹. Należy więc pomóc im, aby dogłębnie uświadomili sobie tę tożsamość misyjną i byli przygotowani do głoszenia Prawdy także niechrześcijanom, szczególnie tym, którzy przynależą do ich wspólnoty. Nie powinno zabraknąć w nich też perspektywy misji *ad gentes*, o ile okoliczności wymagałyby tego i na to pozwalały.

---

⁹¹ Por. SOBÓR EKUM. WAT. II, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 10; Dekr. *Ad gentes*, 20.

ZAKOŃCZENIE

89. *Didascalia Apostolorum* zalecają diakonom pierwszych wieków: «Jak nasz Zbawiciel i Mistrz powiedział w Ewangelii: *kto chciałby stać się wielkim wśród was, niech będzie waszym sługą, tak jak Syn Człowieczy, który nie przyszedł aby mu służyło, ale aby służyć i dać życie na okup za wielu*, wy diakoni, powinniście czynić to samo, nawet jeśli wymagać to będzie od was oddania życia za waszych braci, w służbie, którą macie wypełnić»⁹². To wezwanie jest bardzo aktualne również dla tych, którzy dziś są powołani do diakonatu i stanowi ono wezwanie do przygotowania się z wielką gorliwością do przyszłej posługi.

90. Konferencje Biskupów i ordynariusze całego świata, którym zostaje powierzony ten dokument, powinni uczynić z niego przedmiot uważnej refleksji w łączności ze swoimi prezbiterami i wspólnotami. Będzie on ważnym punktem odniesienia dla tych Kościołów, w których diakonat stały jest rzeczywistością żywą i efektywną; dla innych będzie skutecznym zaproszeniem do odpowiedniego dowartościowania drogiego daru Ducha Świętego, jakim jest posługa diakańska.

Papież Jan Paweł II zaaprobował i zarządził publikację tej «Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentium».

Rzym, Pałac Kongregacji, 22 lutego 1998 roku, w święto Katedry Św. Piotra.

PIO Kard. LAGHI
Prefekt

JOSÉ SARAIVA MARTINS
Arcybiskup tytularny Tuburnicy
Sekretarz

---

⁹² *Didascalia Apostolorum*, III, 13 (19), 3: F. X. FUNK (wyd.), *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, I, dz. cyt., ss. 214-215.